



Костянтин РОДИК

■ СОФІЯ

# Громадяни-школярі

у пошуках дрес-коду

Голова Центру досліджень політичних цінностей Олесь Доній зібрав під одну обкладинку три десятки авторських концепцій проблеми, що винесена в заголовок книжки: «Трансформація української національної ідеї» (К.: Наш формат). Тут є все: від академічних розвідок до вибагливої культурології. Є навіть футурологія. «А також і відверто емоційна публіцистика без жодної претензії на об'єктивність». А «деякі тези, — зізнається упорядник, — викликають внутрішній спротив аж до тотального несприйняття».

Словом — поживно. Часом навіть весело. Бо у передмові підкреслено: «Статті подано в авторській редакції, без жодного, навіть мінімального втручання». Ходить, начебто, про заперечення цензури, а насправді — про нехтування текстовою гігієною. І тоді — за відсутності редакторської косметики — добре видно, що деякі автори цілком могли би також підписуватися: «професор». І це стосується не лише орфографії. Але нехай — тут того не більше за екзотичну спецію.

«Трансформація...» — не так книжка, як осяжний реліз. О. Доній називає власний текст у цій збірці конспектом своєї майбутньої книжки. Схоже, з інших матеріалів невдовзі також проростуть окремі видання. Функція релізу — активізувати зацікавлення. «Трансформація...» добре справилися із завданням: дві тисячі примірників першого накладу розійшлися під час однойменних конференцій по всій країні. І чесно та її в якості детонатора — незаперечна.

Головна принада — провокативна дискусійність. Тексти викрешують низку запитань, починаючи від статті самого пана Донія. Він пише: «В українському суспільстві міцно вкоренилися кілька штампів, якими намагаються пояснити всі українські негаразди. Перший — «300 років у Російській імперії», другий — «70 років у СРСР». Даремно він так, про «штампи». Це ж чиста арифметика: що довше ти не лікуєшся, то важче позбутися задавненої хвороби. 300 плюс 70 — це не «якісь» 35 в Угорщині або Чехії. І що прикметно: саме й лише в цих двох країнах спостерігаємо рецидиви реваншу проросійської політики — у країнах, якими реально пройшлися московські танки.

Парадокс? Аж ніяк. Мілан Кундера пояснив цей феномен якраз по придушненні «Празької весни» 1968-го: «Страх зникнення, поширений по всій зоні російського впливу» (цитата з есею О. Забужко «Код Гурніка»). Страх, поміж інших, інфікує гени, ментальність. У масовій свідомості на місці мрії/ідеї — саме виживання. А Москва завжди гарантує виживання — в обмін на безумовне рабство. Пропозиція, від якої важко відмовитися: хто не з нами — тому гаплик.

«Відставання України від країн Центральної Європи, які приблизно в один час звільнилися від тоталітарної системи псевдосоціалізму та контролю з боку СРСР, непокоїть багатьох європейських аналітиків», — пише О. Доній. Вони не просто звільнилися, вони втекли від гарантованого, неоднораз закарбованого в історії гаплику, — під парасольку НАТО. Дуже кортить подивитися на тих «європейських аналітиків», котрі не розуміють, що важить не час звільнення, а тривалість підлеглості. Вони можуть числитися будь-ким, але не аналітиками. Як тут не згадати Оксану Забужко, котра вказує усім таким на справжнє джерело інформації-аналітики: архіви КГБ, котрі «дають змогу бачити логіку сучасної історії куди ліпше, ніж із подач Жижєка, Фукуяма чи ще яких-небудь добродушних гурту окцидентальної короткозорості» («І знов я влізаю в танк...»).

Та й навіть, зрештою, ходити до

Угорщини з Чехією — у нас, в самих українських межах, те саме «відставання» на так званому «Донбасі», де советську владу штучно пролонговано від початку 1990-х. Зі всіма її страхами та мрією/ідеєю виживання у рабстві.

Пан Доній наголошує: «Нація зупинилася», — зверніть увагу на присвійну флексію: що значить оте-ся? Заснула, чи як? Та певно, але не з доброї волі — приспали комуністичним «опіумом для народу». А тим часом, під «старі пісні про головне», системно мародерствували. Вкрадено і ум, і честь, і совість — принаймні багатенько вкрадено. Стівідсотково справдилася Шевченко-ва візія: «Присплять лукаві і в огні її окрадену збудять».

Попри сумнівне «проштамповування» причин, натхненник «Трансформації...» виходить на апріорні істини: «В основі успіху чи неуспіху нації лежать ідеї. Інституції й технології є похідними від ідеї. Геніальність соціолога Макса Вебера (1864–1920) полягала в тому, що він докладно описав це й пояснив це в 1905 р.». ОК, але ж далі були більш промовисті приклади: Ленін — Сталін, Гітлер; Черчилль, зрештою. Аж до сьогодні, як там у Дмитра Корчинського: «Буш — людина недалеко, однак, не позбавлена своєрідної селянської кмітливості. Він не займається економікою. На те є бухгалтери. Він переймається колективним підсвідомим. Він думає не про те, як підняти індекс Доу-Джонса, а про те, як підняти віру. Тому він і вийшов з договору по ПРО... Американці мають відчувати, що вони, як і раніше, не залежать від світу. А світ від них залежить. Бажаючи витягти економіку, Буш не збирається вкладати в неї гроші. Натомість багато мільярдів він вкладає у протиракетну оборону. Себто у віру» («Сяючий шлях»). І тут знову чуємо сумне зітхання пані Забужко: «Політиків масштабу Шептицького, Коновальця і Шухевича більше в нас ніколи не з'являлося», а незалежно Україною повсякчас правлять «комсомольці-хунвейбіни із заблокованою родинною пам'яттю» («Планета Полин»).

Книжка «Трансформація української національної ідеї» конче потрібна бодай на те, аби розібратися у причинах масово атрофованої здатності мріяти. А далі вже — власне мріяти. Ще ж не забути: мріяти у масштабах цілої нації бажано коротко, сильно і страшно. Укладач видання, до речі, не забуває: «Усі тези мають бути прості й зрозумілі на рівні школяра середніх класів» (це, між іншим, ще й експертна оцінка нинішнього громадянського тезаурусу).

І про що ж можуть мріяти «школярі середніх класів»? На цей вік — між підлітковим непослухом та юнацьким нігілізмом — найліпше лягають міфи про козаччину та батька Махна. Політехнолог-іміджмейкер Олександр Кочетков вірить, що саме в цій частині глобуса і саме Україна «поступово зроби́ть зайвими наявні сьогодні державні інституції» (авжеж, авжеж — награв на роялі в кущах Володимир Єшкілев — «в нашій провінційній консерві»).

Зрештою, хороша ідея, марксистсько-ленінська, перевірена досвідом. Колега Сергій Гайдай мислить в унісон: «Українську національну ідею можна перетворити в ідею побудови «держави без держави». І навіть моделює функції такого утворення: «Світ може наймати нашу безпекову корпорацію, купуючи її послуги з вирішення проблем у своїх регіонах. Так само як американсь-



кі приватні військові корпорації вирішили проблему сомалійських піратів». Ну справді — винаймали ж запорожців для вирішення османських, польських, московських, французьких проблем, а «безпекову корпорацію» Нестора Івановича — аби «порешать вопросы» большевиків у Криму. Тим часом дует знову підхоплює пан Кочетков, повищує український статус до рівня «квазіцивілізації Фронтіру» і закликає: «Використання того, що нас влаштовує з обох боків, та збереження функції транзиту мають бути відрефлексовані у нашій національній ідеї». Так-так: міжкрапельна багатовекторність новітніх українських президентів — саме звідти, з Запорожжя. І — вона ще не вмерла.

Та перемістимося у тверезу локацію. Історик Павло Гай-Нижник випишує покрокову рекомендацію: «Потрібно сформувати і законодавчо закріпити Доктрину етнонаціональної політики України... що скріплює населення країни потужними символічними та емоційними зв'язками». Так, ходять про аналог російських «скреп», але то лише доводить, що ця сходинку ніяк перескочити — ніде, ані будь-кому. Й не факт, що головною українською «скрепою» мусить бути Січ. Навпаки, історик наполягає на «протидії згубній схильності до визволення людини від інституціонального обґрунтованого порядку, приналежності до суспільно-національних рис та державно-авторитету» (наскільки запорожці адекватні українським «суспільно-національним рисам» — то ще велике питання).

Теоретик П.Гай-Нижник вважає за необхідне «вакцинувати націю від руйнівних глобалістичних вірусів (мультикультуралізм, національний нігілізм, космополітизм тощо)». А практик Олександр Щерба, посол в Австрії, вакцинуватися не хоче, навпаки навіть. Бо міркує собі, що «націоналізм — це егоїзм і небажання ділитися своєю Вітчизною з тими, хто на тебе не схожий, але теж до неї належить». Звісно, нікому не заборонено вправлятися в облудній софістиці — але ж не на державній службі?! Більш за те: пан посол відверто прикликає цензуру: «Нам треба зрозуміти: європейська інтеграція — це... й інтеграція в... певне мислення... У європейському мисленні є добро, зло й абсолютне зло... це нацизм/фашизм/неонацизм... Себто речення, які починаються словами «Ще треба подивитися, хто був гірший — Гітлер чи...»... — це моветон, дикість». Дикість — це вважати холеру абсолютним інфекцій-

ним злом, а чуму принципово не помічати.

Але то вже всуціль Забужчина тема. Починаючи від «образи Сартра на Хрущова за викриття Сталіна... не кажучи вже про стару чекістську агітуру, про всіх тих Арагонів-Елюарів» — до російських збочень сучасних європейських політиків: «Мені лишень цікаво, як би пан Шрьодер поставився до того, щоб, ідучи за прикладом свого офіційно проголошеного «друга», запровадити у себе в німецькому календарі День гестапівця» («Let my people go: 15 текстів про українську революцію»).

Та пан посол — не сам-один такий толераст, ось і пан Гайдай рече: «Боротьба за історичну справедливість втрачає свій сенс». Такий-от псевдоевропейський тренд. Професор соціології та політології Леонід Чупрій кваліфікує це за «агресивну толерантність»: «Нібито ти можеш вільно проявляти свої погляди, але якщо вони заперечують цінності іншої людини, то вже не можеш». На щастя, не всі присідають.

Ось зверніть увагу на сценарій П.Гай-Нижника: «За прогнозами експертів, українська земля здатна нагодувати 300 млн осіб... Чи стане привабливою для майбутнього нашестя мігрантів Україна? Безсумнівно!.. Необхідно розпочати зусилля із підготовки до локалізації основних галузей економіки і сільського господарства (усе слід намагатися виробляти тут)... Українська держава має жорсточити міграційне законодавство (квоту щодо іноземців слід довести до мінімуму й лише для осіб, що займаються науковою діяльністю)... Нелегальні мігранти, затримані в Україні, мають залучатися до примусової праці, аби таким чином самим заробити кошти на своє переправлення до Батьківщини». Так, тут не без симиалізму. Але як писав Валерій Шевчук (чи то цитував когось із барокових любомудрів): «Бери вершину — мати-меш середину».

«Що ж до Російської Федерації... Carthago delenda est», — ставить хірургічний діагноз історик. Про те саме — і письменниця: «Хоч би скільки Україна «процалася з імперією» по-доброму, імперія попроцалася з Україною зможеться тільки в разі своєї цілковитої й безумовної капітуляції» (О. Забужко). Натомість політолог Володимир Фесенко пропонує «гнучку політику» щодо агресора-рецидивіста: «Краще підтримувати і розвивати стосунки з демократичною частиною російського суспільства» («Які ребята, хто їх відел?» — казав іще Михайло Жванецький). А щодо національної ідеї, пан Фесенко щиро співчуває «тим, хто бавляться в цю інтелектуальну гру». Бо це «відволікає від реальних дій». Жорстко, по-«професорському».

Те, що в рецензованій книжці чимало такого інтелектуального спау — не вада, а сила. Зрештою, головний принцип справжньої журналістики — подавати щонайменше два різні погляди. Добре видання. А ще добріше буде, коли у продовженні побачимо пряму дискусію раніше оприлюднених тез. Не даремно ж директор Інституту філософії Анатолій Єрмоленко сповістив нам про «парадигмальний поворот у філософії... який характеризується переходом від філософії свідомості до філософії комунікації».

Редактор сторінки  
Костянтин Родик  
rodyk.kostyantyn@gmail.com

